

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

**2024/6--SON
ILOVA TO'PLAM**

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

A.M.Maxmutaliyev	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kuch jismoniy sifati va uni tarbiyalash uslublari	111
G.S.Sidiqova	
Hozirgi kun jismoniy madaniyat yo'riqchilarining klassifikatsiyasi	118
X.X.Xaydaraliyev	
O'quv mashg'ulotlari davomida talabalarda vatanparvarlik fazilatlarini rivojlantirish metodikasini takomillshatirish	123
R.A.Hamroqulov	
Salomatlik testi talab va me'yorlarini topshirish bo'yicha mashg'ulotlarni tashkillash	128
E.I.Allomov	
Maktab o'quvchilari harakat faoliyatining yoshga xos me'yorlari	134
T.A.Eshimov	
Kasb - hunar maktablari o'quvchilarining jismoniy rivojlanish va jismoniy tayyorgarligi ko'rsatkichlari tahlili	141
Sh.M.Robilova	
O'quvchi-qizlarni oilaviy hayotga tayyorlash samaradorligi	147
Q.M.Xakimov	
Yosh voleybolchilarda jismoniy ish qobiliyati va uning funksional komponentlarini shakllantirish masalalari	150
Sh.V.Djalalov	
O'rta yoshdagi qizlarda egiluvchanlikni rivojlantirish metodikasi (5–9-sinflar) jismoniy tayyorgarlikning tabaqalashtirilgan tizim asosida	155
X.M.Sotvaldiyeva	
Ingliz tili darslarida og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirish usullari	159
S.I.Quziyev	
Ingliz tilini o'qitishda smart ta'lim texnologiyalari orqali virtual turizmni takomillashtirishning pedagogik usullari	162
N.K.Ergasheva	
Methodology and outcomes of english language teaching	168
M.Axmedova	
Maxsus yo'nalish talabalarining eshitish ko'nikmalarini rivojlantirishda autentik materiallarning roli	172
G.Astonova	
Germaniyada ta'lim tizimini boshqarishning hududiy xususiyatlari	176
G.R.Astonova, M.M.Kaharova	
Germaniya va O'zbekiston ta'lim tizimida o'xshash va farqli jihatlar	179
N.A.Abduvaliyeva, U.Sh.Abduvoxidova	
Nutq o'stirishning metodik usullari	183
M.S.Ro'ziboyeva	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida bag'rikenglik dunyoqarashini tarbiyalash: nazariy va amaliy yondashuvlar	188
N.N.Nabiyeva	
Triz texnologiyasi vositasida ta'lim oluvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish mazmun va mohiyati	193
D.I.Asqarova	
Oliy ta'lim tizimidagi islohotlar yangicha yondashuvlar	197
D.T.Yuldasheva	
Maktabgacha yoshdagi bolalar kognitiv faoliyatini rivojlantirishda neyropedagogikaning imkoniyatlari	202
Y.A.Mirzaboyev	
Nostandart masalalar orqali bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida matematik kompetentlikni rivojlantirish metodikasi	206
R.Sh.Sharofutdinova	
Ko'zi ojiz o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishning pedagogik-psixologik, ijtimoiy xususiyatlari	210

UO'K: 371.9:159.9

Ko'zi ojiz o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishning pedagogik-psixologik, ijtimoiy xususiyatlari**Педагогико-психологические и социальные особенности развития логического мышления у слабовидящих учащихся****Pedagogical-psychological and social characteristics of developing logical thinking in visually impaired students.****Sharofutdinova Ra'noxon Shavkatovna**

Farg'ona davlat universiteti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası, dotsent, (PhD)

Annotatsiya

Mazkur tadqiqot ko'zi ojiz o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishning pedagogik-psixologik va ijtimoiy xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotda ko'zi ojiz bolalarning ta'limida yuzaga keladigan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi. O'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda pedagoglarning roli, psixologik yordam va maxsus o'quv metodlarining ahamiyati ta'kidlanadi. Bundan tashqari, ijtimoiy faktorlar, jumladan, oilaviy muhit va jamiyatdagi muomala uslublari, ko'zi ojiz o'quvchilarning umumiy rivojlanishiga ta'sirini ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari, o'qituvchilar va ota-onalarga ko'zi ojiz o'quvchilarga mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda samarali yondashuvlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Аннотация

Настоящее исследование посвящено изучению педагогико-психологических и социальных особенностей развития логического мышления у слабовидящих учащихся. В работе анализируются проблемы, возникающие в обучении слабовидящих детей, и способы их решения. Подчеркивается роль педагогов в развитии логического мышления учащихся, важность психологической помощи и специальных методов обучения. Кроме того, рассматриваются социальные факторы, такие как семейная среда и способы общения в обществе, их влияние на общее развитие слабовидящих учащихся. Результаты исследования помогут педагогам и родителям разработать эффективные подходы к развитию логического мышления у слабовидящих детей.

Abstract

This research is dedicated to studying the pedagogical-psychological and social characteristics of developing logical thinking in visually impaired students. The study analyzes the problems encountered in the education of visually impaired children and ways to overcome them. The role of teachers in developing students' logical thinking, the importance of psychological support, and special teaching methods are emphasized. Additionally, social factors, including family environment and social interaction styles, are examined in relation to their impact on the overall development of visually impaired students. The results of the study will assist teachers and parents in developing effective approaches to enhance logical thinking in visually impaired students.

Kalit so'zlar: ko'zi ojiz o'quvchilar, mantiqiy fikrlash, pedagogik-psixologik xususiyatlar, ijtimoiy xususiyatlar, maxsus ta'lim, psixologik yordam, o'quv metodlari, o'qituvchilarning roli, jamiyat, rivojlanish, nogironlik, ta'limda inkluzivlik.

Ключевые слова: слабовидящие учащиеся, логическое мышление, педагогико-психологические особенности, социальные особенности, специальное образование, психологическая помощь, методы обучения, роль преподавателей, общество, развитие, инвалидность, инклюзивное образование.

Key words: visually impaired students, logical thinking, pedagogical-psychological characteristics, social characteristics, special education, psychological support, teaching methods, role of teachers, society, development, disability, inclusive education.

KIRISH

Ko'zi o'quvchilarning o'ziga xos fikrlashini rivojlantirish hozirgi kundagi pedagogik va texnik masalalardan biri hisoblanadi. Bu vazirlik ilmiy-amaliy izlanishlar, o'quv jarayonining shaxsga yo'naltirilgan ishlashi va maxsus pedagogik texnologiyani qo'llashni talab qiladi. Ko'zi o'quvchilar jamiyatning a'zolari uchun o'z kuchi va intellektual rivojlanishini rivojlantirish, mantiqiy fikr faollashtirish va muhim ahamiyatga ega.

PEDAGOGIKA

Mantiqiy atrof-muhitni chuqurlashtirishi va mavjud samarali samarali hal etishida yordam berishdan biri bo'lib, ko'zi oji oji bolalar uchun bu rivoji maxsus shart-sharoitlarni talab qiladi. Chunki ular ko'rishning yo'qligi tufayli boshqa tahlilatorlarga ko'proq tayanadi va bu holat tekshirish jarayonlariga o'ziga xos ta'sir qiladi.

Ushbu mavzu ko'zi oji bolalarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishga pedagogik, tibbiyot va ijtimoiy ishlab chiqarish bir butun ishlab chiqish masalasiga bag'ishlangan. Ushning ishning bolalardagi jamiyatning barcha qatlamlari uchun teng bo'lishi va ta'lim jarayonini ta'minlashdan kelib chiqadi. Shu bilan birga, ko'zi oji o'quvchilar uchun maxsus uslub va mahsulotlarni ishlab chiqarish chiqish, fayl individual hujjatni yuklab olish.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA VA METODOLOGIYA

O'quvchilarning mantiqiy fikrlashini davom ettirish va hozirgi davr pedagogikasi, texnologiya va ijtimoiy tizimlarda muhim kasb etadi. bu masalaga oid asosiy harakatni ko'rib chiqamiz:

Mantiqiy masalalar va topshiriqlar: O'quvchilarga tahlil qilishni talab qilish topshiriqlarni berish fikrlash masalalarini rivojlantiradi. Masalan, matematik yoki fizik muammoli vaziyatga, yuklarni ishga tushirish.

Kreativ ishlab chiqarish: Ta'lim jarayonida innovatsion metodlardan yuk tashish mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Interaktiv dars usullari: Savol-javob munozaralar, mantiqiy o'yinlar orqali mantiqiy fikrlash ko'rinishida shakllantiriladi.

Dasturiy ta'minot ishlab chiqarish: Kompyuter dasturlari va interaktiv simulyatsiyalar orqali o'quvchilarni texnologiyaga samarali tahlil qilish o'rgatish mumkin. Masalan, dasturlash asoslari yoki robototexnika bilan tanishtirish.

STEM ta'limi: Ilm-fan, texnologiya, texnologiya va matematika asosidagi fikr tizimlar mantiqiylikning asosini tashkil qiladi.

Eksperiment: sun'iy fikrlashni o'rgatishda sun'iy intellekt (AI).

Jamoaviy vaziyat: O'ni odamlar bilan birgalikda, ular orasida mantiqiy tahlillarini rivojlantiradi.

Tizimli tahliliy fikr hal qilish jarayonida mantiqiy fikrlashni qo'llashni o'tkazish (masalan, muammolarni tahlil qilish).

Muloqot va taqdimot ko'rinishi: O'quvchilarni ijtimoiy muloqotda mantiqiy keltirishga o'rgatish.

Mantiqiy fikrlashni talab tizimlar bir-biri bilan chambarchas bog'liq. Pedagogik ishlab chiqarishlar o'quvchilarning shaxsiy ko'rinishini shakllantirsa, texnologik tizimlar ularni amaliyotga yo foydalanishadi, ijtimoiy tizim esa o'zaro hamkorlik va hamkorlik asosida fikrlashni rivojlantiradi. Bu uch uyg'un ishlaganda, talabalar hayotda duch keladigan murakkab murakkabni hal qila olishadi.

NATIJA VA MUHOKAMA

O'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish pedagogik, texnik va ijtimoiy tizimlarning samarali ishlashiga bog'liq bo'lib, quyidagi natijalarga erishiladi:

Mantiqiy tahlil qilish ko'nikmalari shakllanadi. O'quvchilar real hayotdagi muammolarni mantiqiy tahlil qilish, ular bo'yicha xulosa chiqarish va asosli qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish qobiliyati ortadi. Texnologiya asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning zamonaviy texnik vositalardan foydalanish ko'nikmalarini shakllantiradi va ularni innovatsion fikrlashga o'rgatadi.

Jamoaviy ishlash qobiliyati rivojlanadi. Ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish orqali o'quvchilar birgalikda ishlashni, o'zaro muloqot qilishni va fikrlarni asoslashni o'rganadilar.

Muammolarni hal qilishga yondashuv o'zgaradi. Har bir o'quvchi mantiqiy fikrlash orqali vaziyatni tahlil qilishga va muammolarni oqilona yechishga intiladi. Bu esa ularning umumiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda pedagogik, texnologik va ijtimoiy tizimlarning roli juda katta. Bu jarayonda quyidagi asosiy jihatlar muhokama qilinadi:

Pedagogik yondashuvning o'рни va ahamiyati:

Afzalliklari: Darslarda mantiqiy masalalar va interaktiv uslublardan foydalanish o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan, muammoli vaziyatlarni tahlil qilishga asoslangan topshiriqlar samarali usul hisoblanadi.

Kamchiliklari: O'quv dasturlarining barcha o'quvchilarning bilim darajasiga mos kelmasligi, shuningdek, o'qituvchilarning ba'zan eski usullardan foydalanishi natijadorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Texnologiyadan foydalanish imkoniyatlari va cheklavlari:

Afzalliklari: Kompyuter dasturlari, interaktiv taqdimotlar va STEM ta'limi orqali o'quvchilar texnik bilimlarni amaliyot bilan bog'lay oladi. Virtual laboratoriyalar va sun'iy intellektdan foydalanish ular uchun yangi imkoniyatlar ochadi.

Kamchiliklari: Ko'plab ta'lim muassasalarida texnik vositalarning yetishmasligi yoki ulardan samarali foydalanish ko'nikmasining pastligi bu jarayonga to'sqinlik qiladi.

Ijtimoiy tizimning o'рни:

Afzalliklari: Jamoaviy faoliyat va loyiha ishlari o'quvchilarning muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birga, birgalikda muammolarni hal qilishda mantiqiy fikrlashni talab qiladi. Ijtimoiy tizimda faol qatnashgan o'quvchilar o'z fikrini aniq va asosli ifodalashga o'rganadilar.

Kamchiliklari: Jamoaviy faoliyatda ba'zan o'quvchilar o'rtasida teng imkoniyatlar ta'minlanmasligi yoki ayrim ishtirokchilarning passivligi bu jarayonni sekinlashtiradi.

Pedagogik jarayonni takomillashtirish: O'quv dasturlariga real muammolarni yechishga yo'naltirilgan topshiriqlarni kiritish. O'qituvchilar uchun yangi metodik usullarni o'zlashtirish bo'yicha treninglar tashkil qilish.

Texnologik yondashuvni kuchaytirish: Ta'lim jarayonida texnologik vositalar va dasturiy ta'minotlardan kengroq foydalanishni ta'minlash. Sun'iy intellekt asosida yaratilgan platformalar va o'quv simulyatorlarini ta'limga joriy qilish.

Ijtimoiy muloqotni rivojlantirish: Guruhli topshiriqlar va loyihalar sonini ko'paytirish, ularni ijodiy yondashuvga asoslash. Har bir o'quvchining faolligini rag'batlantirish uchun baholash tizimini takomillashtirish.

O'quvchilarni individual rivojlantirishga yo'naltirish: Har bir o'quvchi uchun uning qobiliyatlariga mos ravishda topshiriqlar va metodlarni ishlab chiqish. O'quvchilarga mustaqil o'qitish resurslarini taqdim etish va bu jarayonni nazorat qilish.

XULOSA

Pedagogik, texnologik va ijtimoiy tizimlarning uyg'un ishlashi natijasida o'quvchilarda mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish samarali amalga oshiriladi. Bu nafaqat ularning o'quv jarayonidagi muvaffaqiyatini ta'minlaydi, balki kelgusida ular murakkab hayotiy vaziyatlarni hal qilishda, kasbiy faoliyatda va jamiyatda o'z o'rnini topishda muhim rol o'ynaydi. Shu boisdan, ushbu tizimlarni muntazam ravishda yangilab borish va takomillashtirish bugungi kun ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Zadeh, L. A. (1965). *Fuzzy Sets*. Academic Press. — Mantiqiy fikrlash va qaror qabul qilishda noaniqlikni hisobga olish uchun zarur bo'lgan asosiy ilmiy manba.
2. Piaget, J. (1972). *Psychology and Epistemology: Towards a Theory of Knowledge*. Viking Press. — Kognitiv rivojlanish va mantiqiy fikrlashning shakllanish jarayonini o'rgangan asar.
3. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press. — Ijtimoiy tizim va pedagogika asosida fikrlashning rivojlanishiga doir ilmiy asar.
4. Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. Basic Books. — Turli intellektual ko'nikmalarni va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish usullarini o'rganish.
5. Jonassen, D. H. (1999). *Computers as Mindtools for Schools: Engaging Critical Thinking*. Prentice Hall. — Ta'lim jarayonida texnologiya vositalaridan foydalanish va ularning mantiqiy fikrlashni rivojlantirishdagi roli.
6. Ericsson, K. A., Krampe, R. T., & Tesch-Römer, C. (1993). *The Role of Deliberate Practice in the Acquisition of Expert Performance*. *Psychological Review*, 100(3), 363-406. — Mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda maqsadli mashg'ulot va amaliyotning o'рни.
7. Sweller, J. (1988). *Cognitive Load During Problem Solving: Effects on Learning*. *Cognitive Science*, 12(2), 257-285. — O'quvchilarning mantiqiy fikrlashda kognitiv yuklanishning ta'siri va uning samaradorligi.
8. Resnick, L. B. (1987). *Education and Learning to Think*. National Academy Press. — Ta'lim tizimida fikrlashning rivojlanishi va mantiqiy ko'nikmalarni o'rgatish.
9. Anderson, J. R. (1995). *Cognitive Psychology and Its Implications*. W.H. Freeman and Company. — Kognitiv psixologiya va uning ta'lim jarayoniga qanday ta'sir qilishi.

PEDAGOGIKA

10. Säljö, R. (2010). *Learning and Digital Technologies: A Sociocultural Approach*. Routledge.— Ijtimoiy va madaniy kontekstda ta'lim va texnologiyalarning mantiqiy fikrlashni rivojlantirishdagi o'rni.
11. Mayer, R. E. (2002). *Cognitive, Metacognitive, and Motivational Aspects of Learning*. *Journal of Educational Psychology*, 94(2), 269-276.— Mantiqiy fikrlash, metakognitsiya va motivatsiyaning o'zaro bog'liqligi haqida ilmiy ish.
12. Dewey, J. (1910). *How We Think*. D.C. Heath & Co.— Mantiqiy fikrlashni o'rganish va uning ta'lim jarayonidagi o'rni haqida asosiy ish.
13. Brown, A. L., & Campione, J. C. (1994). *Guided Discovery in a Community of Learners. The Handbook of Education and Human Development*.— Jamiyatda o'rganish va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish.
14. Shulman, L. S. (1987). *Knowledge and Teaching: Foundations of the New Reform*. *Harvard Educational Review*, 57(1), 1-22.— Ta'lim va o'qitishda bilimlarning qanday rol o'ynashini tahlil qilish.